

“Belangstelling voor nutsbedrijf dat riolering beheert”

Met een zekere regelmaat komt ook het noorden van Nederland in beeld: de aardgaswinning onder de Waddenzee, de paarden van Marrum, het onderzoek naar een nieuwe primaire zeeverende dijk, de discussie over getijdenbeweging in het Lauwersmeer, om maar een paar aanleidingen te noemen.

In dat noordelijke stuk van het land zijn drie waterschappen actief: Wetterskip Fryslân, Waterschap Hunze en Aa's en tussen deze twee in Waterschap Noorderzijvest. Onderstaand een verslag van een gesprek met dijkgraaf ir. Henk van 't Land in zijn hoofdkantoor aan de noordoostkant van de stad Groningen, met in de centrale hal op de kolom waarin zich de liften bevinden in grote letters het gedicht 'Maar' van Rutger Kopland.

Waar komt de naam Noorderzijvest vandaan?

“Een 'zijl' is een sluis en 'vest' komt van handvest, het handvest waarin het beheer van deze sluis geregeld werd. Hier in het noorden vind je vanouds veel zijlvesten. Toen in 1996 het proces van de vorming van dit nieuwe all-in waterschap begon met de samenvoeging van de kwantiteitswaterschappen Hunzingo, Westerkwartier, Noordenveld, Electra en Ommelanderveedijk, is voor die nieuwe eenheid de naam Noorderzijvest gekozen. In 2000 kwamen daar het kwaliteitsbeheer, dat de provincie Groningen tot dan toe in eigen hand gehouden had, het gehele beheer van het op dit gebied afwaterende deel van Drenthe en het beheer van het Friese deel van het Lauwersmeer bij. Per 1 januari 2000 is het huidige Noorderzijvest, dat dus in drie provincies ligt, van start gegaan. Het beheergebied is 144.000 hectare groot en loopt van het Lauwersmeer tot Delfzijl en dan via de stad Groningen tot bij Smilde. Op de grens tussen Groningen en Friesland valt een klein deel van Groningen ten westen van Grijskerk binnen het Wetterskip Fryslân.”

Voor welke uitdagingen staan jullie?

“Onze grootste uitdaging hangt samen met de langetermijnproblematiek van zeespiegelrijzing en klimaatverandering en met de structuur van het gebied. Vanuit het noordwesten van Drenthe stroomt het overtollige water naar het noorden. In Drenthe ligt het maaiveld op twaalf meter boven NAP, terwijl ons boezempeil op 0,93 meter beneden NAP ligt. Via het Reitdiep komt het water op het Lauwersmeer en vandaar kunnen we het af laten op de Waddenzee. Het boezempeil is ook het peil van het Lauwersmeer. We hebben dus echt eb nodig om te kunnen spuien. Bij de huidige zeestand is in de normale situatie nog 40 cm verschil tussen ons boezempeil en de Waddenzee bij eb. Als de zee structureel op een hoger peil komt, zullen we dus al snel altijd moeten pompen.

Daar komt bij dat het peil in onze boezem lager ligt dan dat bij de burens. In Friesland is het boezempeil 0,52 meter beneden NAP en bij Hunze en Aa's 0,57 meter boven NAP.”

“Vanuit Friesland watert 250.000 hectare af op het Lauwersmeer, naast de 100.000 hectare uit ons gebied. Als het systeem na aanhoudende regen verzadigd is, gaat dat afstromen snel. Onze boezem kent weinig berging en het waterniveau kan dus snel omhoog gaan. Friesland heeft veel meer berging in de boezem, maar bij zuidwestenwind wordt al het water richting Lauwersmeer opgestuwd. Daar komt dan alles bij elkaar. Om ons eigen gebied te beschermen, sluiten we bij een niveau van 0,83 meter beneden NAP onze boezem af op twee plaatsen in de buurt van Zoutkamp en pompen we met de gemalen De Waterwolf en H.D. Louwes het water van die 100.000 hectare, het stroomgebied Electra, het Lauwersmeer in. Bij dat niveau kan het water uit Friesland nog vrij het Lauwersmeer in stromen. Als het waterpeil daar te hoog wordt, gaat dat niet meer. Nu stroomt er onder gunstige omstandigheden zo'n 25 miljoen kubieke meter de Waddenzee in, waardoor het waterniveau op het Lauwersmeer nu nog snel daalt, maar als de zee hoger staat, heb je echt een gemaal nodig.”

Over welke capaciteit praat je dan?

“In de orde van grootte van 200 kubieke meter per seconde, dus een gemaal van de omvang van gemaal IJmuiden van Rijkswaterstaat. In 1998 liep zelfs water uit de boezem van Hunze en Aa's over de kade ons gebied in. Toen werden de problemen dus nog groter. In het Nationaal Bestuursakkoord Water is als beleid afgesproken: vasthouden, bergen, afvoeren. We proberen zoveel mogelijk water in Drenthe vast te houden. Daartoe wordt in het stroomgebied van het Peizerdiep een bergingsgebied van 2000 hectare ingericht. Een gebied dat past in de ecologische hoofdstructuur en dat we in het kader van de regionale herinrichting Roden/

Norg en de landinrichting Peize versneld aan het vrijmaken zijn. Een gebied met dubbel ruimtegebruik: water en natuur. Hiermee realiseren we 1.700 hectare waterberging. Ook in de rest van ons gebied gaan we het boezemoppervlak vergroten. Uiteindelijk willen we van 1,5 procent boezemoppervlak komen tot drie procent. Hiermee kunnen we het tot 2030 redden, maar daarna moet dat grote gemaal er echt zijn. Met alle tijd die nodig is voor planvorming en voorbereiding, financiering, vergunningverlening en bouw moeten wij daar samen met Friesland over een paar jaar serieus mee beginnen. Het overleg daarover loopt inmiddels.”

“Daarnaast speelt de discussie over het herstellen van een zoet-zoutgradiënt in het Lauwersmeer, getijdenwerking en het vergroten van de mogelijkheden van visintrek. Ander punt is dat vanuit Lemmer via het Prinses Margrietkanaal nu 24 kubieke meter IJsselmeerwater, Rijnwater dus, per seconde in onze boezem kan worden ingelaten. In Groningen laten wij daarvan 20 kubieke meter naar Hunze en Aa's stromen voor de watervoorziening van de veenkoloniën. Als we meer water vasthouden, hebben we minder gebiedsvreemd Rijnwater nodig, worden onze eigen watersystemen weerbaarder en wordt de kwaliteit beter.”

Is jullie zeevering op orde?

“De kwelders die buitendijks liggen, vormen een extra bescherming voor de dijk. Vraag is of de kwelders meegroeien als de zeespiegel stijgt. Zeker is dat dat niet gebeurt zonder actief beheer, een taak van Rijkswaterstaat, in overleg met de oever-eigenaren. Ander punt is dat we niet weten hoe hoog de golven op de Waddenzee nu echt zijn. Op de Noordzee bleken ze hoger te zijn dan gedacht, wat geleid heeft tot de maatregelen ter versterking van de zwakke plekken aan de Hollandse kust, waar men nu mee gestart is. Of dit effect ook aan de Waddenzee optreedt, is nog niet onderzocht. Daarvoor is een aanvullend meetprogramma 'golfhoogten' nodig.”

“Alle primaire dijken zijn op deltagoogte gebracht. Bij de laatste toetsing bleek echter dat de dijken in Groningen lager zijn dan de dijken in Friesland. Kennelijk is men in de loop der jaren andere randvoorwaarden gaan hanteren. Wat dit betekent, wordt nu doorgerekend. Het gevolg van hogere golven kan zijn dat de dijk hoger moet worden en de bekleding sterker. Daar komt

CV

1947 geboren te Zwolle 1970-1976 studie Geodesie TU Delft
1977-1988 beleidsmedewerker Nederlandse Christelijke Boeren en Tuinders Bond
1989-1996 plaatsvervangend directeur Landbouwschap
1996-1999 dijkgraaf Waterschap Noordzijvest (oud)
2000-heden dijkgraaf Waterschap Noordzijvest (nieuw)

dan nog de zeespiegelrijzing bij. Een plan tot verhoging van de dijk is nu nog niet te maken, maar we houden er wel rekening mee. We maken een strook van 50 meter aan de binnenzijde vrij. Langs 65 van de 72 kilometer primaire dijk is dat geen probleem, bij de Eemshaven en bij Delfzijl wel. Vrijmaken van een beschermingszone daar vraagt planologische maatregelen van de provincie en de gemeente, voordat wij aan de slag kunnen. Ook daar zijn we mee bezig.”

Hebben jullie ook met bodemdaling te maken?

“De gaswinning bij Slochteren ligt in het gebied van Hunze en Aa’s, maar het diepste punt van de bodemdaling ligt in ons gebied bij Loppersum. Er vormt zich in het gebied als het ware een grote kom in de vorm van een platte schotel, met een daling van de bodem tot 40 cm. Gevolg is dat we in onze boezem compartimenten moeten aanbrengen met sluizen en gemalen in twee stappen van ongeveer 20 cm elk. In het deel met de grootste daling een binnenschil met één gemaal en daaromheen een buitenschil met drie gemalen. We zijn er bijna mee klaar. Het derde gemaal in de buitenschil is nog in aanbouw. De aanleg van al deze voorzieningen is een ingewikkeld proces, omdat de bodem niet gelijkmatig daalt en omdat je moet inspelen op prognoselijnen. Het is een taak van het waterschap om maatregelen te nemen als de bodem meer dan vijf centimeter daalt en dat is hier ruimschoots het geval.”

Vraagt het kwaliteitsbeheer nog extra activiteiten?

“De Kaderrichtlijn Water vraagt aandacht voor de ecologische kwaliteit. We hebben te maken met nogal wat lozingspunten achterin het watersysteem, brak kwelwater,

de afstroming van stikstof en fosfaat uit de landbouw en de vraag om herstel van natuurwaarden in een hellend gebied. We zoeken naar realistische maatregelen per gebied.

Wat zou je willen? Wat zou kunnen? Wat zou het kosten? Dat is de trits van vragen die wij hanteren. Eindvraag is dan: wat is kosteneffectief? Dit leidt tot een pakket maatregelen variërend van de inrichting van het watersysteem tot de reductie van emissies uit de riolering en de nazuivering van effluent. Een kwestie van slim in beeld brengen en slim uitvoeren. Met een andere oeverbescherming krijg je meer natuurwaarden en meer waterberging. Met een interessante bijdrageregeling konden de gemeenten meer percelen in het buitengebied aansluiten op de riolering en bleven er maar 1.000 over die een IBA nodig hadden.”

“De grote rwzi Garmerwolde voor Groningen is in 1975 gebouwd. We hebben nu 40 miljoen euro geïnvesteerd voor renovatie, aanpassing aan de lozingsseisen voor stikstof en fosfaat en voor procesoptimalisatie. Ook weer een gecombineerd pakket maatregelen. We verwerken daar ook het slib van onze rwzi’s en die van Hunze en Aa’s: aanvoer per tankwagen, slibgisting, ontwatering via filterpersen tot 25 procent droge stof. De filterkoek leveren wij af aan een private firma die het slib verder droogt en er korrels van maakt die gebruikt worden als poederbrandstof.”

Leeft de waterketengedachte hier?

“We zijn op dit moment in overleg met Hunze en Aa’s, Waterbedrijf Groningen en Waterleiding Maatschappij Drenthe om te kijken of het zin heeft een rioolbeheerbedrijf, naar het voorbeeld van Aquario in Friesland, op te zetten, waaraan de

gemeenten het beheer van hun rioolstelsel kunnen uitbesteden. Als dat een nutsbedrijf wordt, voor Groningen en Drenthe apart of eventueel samen, is daar zeker belangstelling voor. Niet bij de stad Groningen, maar wel bij de vele landelijke gemeenten die we hier hebben. We denken aan een 50/50-verdeling tussen waterschap en waterbedrijf. Zo’n gedachte moet groeien, maar er moet kostenreductie voor de burger te bereiken zijn als het beheer van rioolgemalen, storingsdiensten, lopend onderhoudswerk e.d. door zo’n nutsbedrijf gedaan wordt.”

Hoe kijkt men in Groningen aan tegen het PvdA-plan de waterschappen op te heffen?

“Wij hebben in ons bestuur nu al een sterke PvdA-fractie. Die is het met dat idee niet helemaal eens en levert aan iemand als Lambert Verheijen ook argumenten voor een meer realistische positionering van de waterschappen. Het lot van de waterschappen is onlosmakelijk verbonden met de positie van de provincies: een goede discussie over het ‘middenbestuur’ lijkt mij zinvol. We wachten rustig af wat er gebeurt en doen ondertussen ons werk. Samenvoeging van plattelandsgemeenten en vorming van één sterke noordelijke provincie lijken ons urgenter. Bestuurlijke drukte kennen we hier niet.”

Wat is jouw achtergrond?

“Ik heb in Delft geodesie gestudeerd, landmeetkunde dus, en ben via die lijn telkens weer met de problematiek van het grondgebruik in aanraking gekomen. Eerst in de sfeer van de landbouworganisaties als

“Vanaf 2030 hebben wij een groot gemaal nodig”

Henk van 't Land

beleidsmedewerker van de NCBTB en daarna als directielid van het Landbouwschap. Daar heb ik veel bestuurlijke en managementervaring opgedaan. Vanuit het Landbouwschap heb ik meegewerkt aan het tot stand brengen van de Ecologische Hoofdstructuur en heb ik in het bestuur van instituten als het RIN, de Dorskamp en later Alterra, gezeten. Zo ben ik ook lid van de Natuurbeschermingsraad geweest. Ik heb altijd bemiddeld tussen landbouw en natuur en kwam dus ook telkens weer met water in aanraking. Vanuit die ervaring ben ik in 1996 naar de waterschapswereld overgestapt. Eerst als voorzitter van het oude Noorderzijlvest, het kwantiteitsbeherende waterschap, en vanaf 2000 als voorzitter van het nieuwe Noorderzijlvest, het all-in waterschap. Ik ben bestuurslid van de STOWA en voorzitter van het Waterschapshuis, een stichting waarin de waterschappen hun belangen in grote ICT-projecten bundelen. Op de meest uiteenlopende gebieden: geo-informatie, belastingheffing, verkiezingen bijvoorbeeld. Ook een manier om slim met kennis en ervaring om te gaan en daardoor kosten te besparen.”

Maarten Gast